

Sigurnost međunarodnih sportskih natjecanja u Hrvatskoj od 2000. do 2020. godine

Barišić, Zdravko

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:569557>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-28**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Zdravko Barišić

SIGURNOST MEĐUNARODNIH
SPORTSKIH NATJECANJA U
HRVATSKOJ OD 2000. DO 2020.
GODINE

Zagreb, 2023.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

SIGURNOST MEĐUNARODNIH
SPORTSKIH NATJECANJA U
HRVATSKOJ OD 2000. DO 2020.
GODINE

DIPLOMSKI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Siniša Tatalović

Student: Zdravko Barišić

Zagreb,

rujan, 2023.

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I POŠTIVANJU ETIČKIH PRAVILA

Izjavljujem da sam diplomski rad Sigurnost međunarodnih sportskih natjecanja u Hrvatskoj od 2000. do 2020., koji sam predao na ocjenu mentoru prof. dr. sc. Siniši Tataloviću, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao/la etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Zdravko Barišić

Sadržaj

1	Uvod.....	1
2	Nacionalna sigurnost.....	3
2.1	Osnove nacionalne sigurnosti.....	3
2.2	Odnos sporta i nacionalne sigurnosti.....	4
2.3	Primjeri sigurnosnih propusta.....	8
3	Sigurnost međunarodnih sportskih natjecanja u Hrvatskoj od 2000. do 2020.	12
3.1	Metodologija istraživanja	12
3.2	Osiguranje sportskih natjecanja.....	13
3.3	Sportska natjecanja u Hrvatskoj	17
3.4	Osiguranje međunarodnih sportskih natjecanja u Hrvatskoj.....	19
4	Zaključak.....	29

1 Uvod

Sport je oduvijek bio ključan segment društva. Zbog njega su se sprječavali ratovi, njime su se gradili međunarodni odnosi, sportskim uspjesima promovirale su se države i formirali su se nacionalni identiteti. S druge strane, kao i u svakom aspektu života, u sportu je dolazilo do društvenih podjela, sport je povod demonstracija i prosvjeda te je percipiran kao tzv. javna “pozornica” za sukobe i iskazivanje nezadovoljstva stanjem u društvu, što je nerijetko dovodilo do nasilja i naposljetku, ugrožavanja nacionalne sigurnosti. Sport i nacionalna sigurnost povezani su u više aspekata, a sportski objekti i velika natjecanja, koja okupljaju tisuće gledatelja, iziskuju veliki napor organizatora u težnji očuvanja zaštite i sigurnosti svih sudionika na sportskim natjecanjima. Neke od najvećih sigurnosnih prijetnji u sportu su terorizam, navijačko nasilje i otmica sportaša.

Poboljšanjem svog imidža u okviru međunarodne zajednice, Hrvatska je postala punopravni član i u sportskom smislu pa je od 2000. do 2020. godine organizirala nekoliko velikih sportskih natjecanja na kojima su sudjelovale države iz Europe i svijeta. Od Svjetskog prvenstva u rukometu 2009. godine, koji je ujedno i jedan od najznačajnijih sportskih događaja kojeg je organizirala Hrvatska, do Europskog prvenstva u rukometu 2018. godine, Europskog prvenstva u vaterpolu 2009. godine i Europskog prvenstva u košarci 2015. godine i nizu teniskih turnira i međunarodnih nogometnih natjecanja u kojima su nastupali hrvatski klubovi i reprezentacije.

U ovome radu analizirat će se sekundarni podaci o nacionalnoj sigurnosti sportskih natjecanja u svijetu i u Hrvatskoj te će se spomenuti primjeri utjecaja sporta na nacionalnu sigurnost, kao i propusti sigurnosnih mjera. Nadalje, u radu će se analizirati provedeno istraživanje metodom ispitivanja, osobnim intervjuima s dužnosnicima i sudionikom sportskih natjecanja u aspektu sigurnosti. Također, navest će se koje se sigurnosne mjere poduzimaju na međunarodnim sportskim natjecanjima u Hrvatskoj i koje su glavne sigurnosne prijetnje iz aspekta dužnosnika. S druge strane, osobni intervju sa sudionikom, odnosno navijačem, prikazat će mišljenje sudionika nad kojim se provode sigurnosne mjere i njegovo zadovoljstvo osiguranjem natjecanja. Ispitanici su odabrani na način da se obuhvate obje skupine sudionika i da prikupim podatke od stručnih ispitanika do kojih sam došao putem poznanstava. Na kraju rada iznijet će se zaključci, ograničenja, rezultati istraživanja te doprinos rada.

Istraživačko pitanje ovog rada je „Koje su sličnosti i razlike u organizaciji međunarodnih sportskih natjecanja u Hrvatskoj u aspektu sigurnosti?“. Ciljevi istraživanja su: analiza

sigurnosnih mjera u organizaciji sportskih natjecanja i ispitivanje stavova sudionika na analiziranu temu te da se na temelju dosadašnjih iskustava ispitanika istaknu manjkavosti kako bi se unaprijedilo osiguranje sportskih natjecanja. Predmet istraživanja je analiza sigurnosti međunarodnih sportskih natjecanja u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2000. do 2020. godine. Problem istraživanja ovog diplomskog rada je nedovoljno istraženo područje sigurnosti međunarodnih sportskih natjecanja u Hrvatskoj, što se utvrdilo analizom literature, a ovim radom navedeni problem riješit će se dodatnim istraživanjem sekundarnih i analizom primarnih podataka, odnosno osobnih intervjua. Nadalje, ovaj rad rješava pitanje još jednog problema istraživanja, a to je koje su aktualne sigurnosne mjere i stavovi sudionika sportskih natjecanja u Hrvatskoj. Hipoteza ovog rada je da nema razlike u osiguranju različitih sportskih natjecanja.

Ova tema je od iznimnog značaja na nacionalnoj i individualnoj razini. Mnogi se identificiraju sa sportašima i njihovim uspjesima pa sport ima posebnu vrijednost. U izradi ovog rada motivirala me želja da što detaljnije približim manje poznati dio sportskih natjecanja, a to je sigurnost. Izuzetno bitan aspekt sportskih natjecanja koji štiti sve sudionike i o kojem se vrlo malo zna, a s druge strane izuzetno kompleksan. Također, jedan od motiva je navedenim radom uspostaviti dijalog i smanjiti napetosti između dvije skupine sudionika koji sudjeluju u sportskim natjecanjima, a to su policija i navijači. Doprinos ovog rada je da se na temelju praktičnih iskustava, aktera i sudionika, odnosno navijača, unaprijede postojeće regulative i zakoni, kako bi se navijači i drugi sudionici osjećali sigurnije.

2 Nacionalna sigurnost

2.1 Osnove nacionalne sigurnosti

Sigurnost nije sve, ali sve ostalo bez sigurnosti je ništa, kazao je Konrad Adenauer, prvi kancelar Zapadne Njemačke. Želja za sigurnošću je ono što je zajedničko svim živim bićima. „To je egzistencijalno pitanje jer bez sposobnosti za ostvarenje sigurnosti na egzistencijalnoj razini nema opstanaka, a vječno zato što su ugroženosti trajne, pa je trajna i sigurnosna funkcija. Izraz je to prirodne težnje da se ni u kom pogledu ne naruši vlastiti integritet te da se omogućiti i osigura potpun život” (Tatalović i Bilandžić, 2005: 1). Pojam sigurnost nastao je od latinske riječi *secures*, što i u doslovnom prijevodu znači sigurnost. „U objektivnom smislu mjeri odsutnost prijetnji stečenim vrijednostima, a u subjektivnom odsutnost straha da će takve vrijednosti biti ugrožene” (Bilandžić i Leško, 2019: 17, cit. prema Wolfers, 1962). Prijetnja od potencijalne ugroze sigurnosti nije uvijek ista. Kako se razvija i napreduje pojedinačna osoba ili država, tako je veća i mogućnost izazivanja potencijalnih opasnosti. „Sigurnost nije statična niti uvijek podrazumijeva isti stupanj i kvalitetu. Ona se mijenja prema promjeni ukupnih uvjeta i kvalitete života i ljudskih ostvarenja. Što su veća i viša ljudska ostvarenja, veća ljudska prava i slobode, to su i veći zahtjevi u pogledu sigurnosti” (Tatalović i Bilandžić, 2005: 8). Kako je evoluirao svijet, tako se i razvijala sigurnost koja je postajala sve kompleksniji pojam. Postoje četiri osnovna pristupa sigurnosti, a to su nacionalna sigurnost, međunarodna sigurnost, regionalna sigurnost i globalna sigurnost. Nacionalna sigurnost osnovni je element svake države. „Osnovni je uvjet i cilj svake državne politike opstanak države, dok je uvjet opstanaka države njezina sigurnost. To je okvir i sigurnosne politike koja ima zadatak stvoriti koncept mehanizama i sredstava kojima se osiguravaju unutarnja i vanjska sigurnost države i društva” (Tatalović i Bilandžić, 2019: 30). Od kada postoje države, od tada je i prisutna težnja za sigurnošću države i njezinog opstanaka. Vojska predstavlja temelj opstanaka svake države, no pojam nacionalne sigurnosti puno je širi od toga. Opstanak nacije i države nije se mogao osigurati samo organiziranjem i provođenjem vojne obrane na određenom teritoriju, nacije i države morale su sveobuhvatno djelovati kako bi ostvarili svoje ciljeve, a iz toga je nastao pojam nacionalne sigurnosti (Tatalović i Bilandžić, 2005: 30). Nacionalna sigurnost ogleda se u različitim aspektima države, društva i institucija od nacionalnog interesa i njezina provedba utječe na različite pojave i aktivnosti, uključujući i sport.

2.2 Odnos sporta i nacionalne sigurnosti

Prema Buzanu (1991), nacionalna sigurnost promatra se na tri razine i pet područja djelatnosti. Razine su individualna, državna i međunarodna, a područja važna za nacionalnu sigurnost su: vojno, političko, gospodarsko, socijetalno i područje zaštite okoliša. Autori Bilandžić i Leško u knjizi Sport i nacionalna sigurnost iznose argumente zašto bi se i sport morao uključiti kao relevantna figura u okviru nacionalne sigurnosti. „To su sport i nacionalni identitet, sport, međunarodni ugled i sportska diplomacija te sport kao meta i instrument sigurnosnih ugroza“ (Bilandžić i Leško, 2019: 25, cit. prema Buzan, 1991). Masovnost sportskih natjecanja, posebice nogometnih utakmica i velikih manifestacija koje privlače veliki broj gledatelja, predstavljaju okruženje za ugrožavanje nacionalne sigurnosti. Sigurnost je nemoguće zajamčiti u takvim okolnostima pa organizatori ulažu velika financijska sredstva i ljudske napore kako bi mogućnost sigurnosnih prijetnji bila minimalna.

Nadalje, sport nije samo natjecanje, on je važan instrument u djelovanju države pa su neke, poput Velike Britanije, uvrstile sport i sigurnost sportskih natjecanja u Strategiju nacionalne sigurnosti, kao jedan od instrumenata za jačanje globalnog utjecaja pa se u tu svrhu izdvajaju velika sredstva. U Strategiji nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske piše kako će „Hrvatska koristiti izvrsne sportske potencijale, talent te uspjeh sportaša i klubova za širenje ugleda nacije koja u svjetskim razmjerima postiže zapažene rezultate“ (Narodne novine, 73/2017). Sport je za mnoge države od nacionalnog interesa, važan je za izgradnju nacionalnog identiteta i imidža u svijetu, a prema Bilandžiću i Lešku (2019: 29), nacionalni identitet pomaže u ostvarenju nacionalne sigurnosti država, posebice u podijeljenim društvima koja su podložnija vanjskim destabilizacijskim utjecajima.

Sportski rezultati uvelike doprinose stvaranju ponosa i sreće na razini države. Sportaši kao kreatori tog uspjeha postaju nacionalni heroji, što se reflektira i na stvaranje pozitivnog imidža i na svjetskoj razini. Sve to rezultira porastom osjećaja zadovoljstva građana stanjem u državi, koje umanjuje negativna razmišljanja i percepcije među stanovništvom. Vjeruje se kako bi indeks sreće bio na maksimalnoj razini u ljeto 2018. kada je Hrvatska bila svjetski poznata po osvojenom drugom mjestu na Svjetskom prvenstvu u nogometu. Hrvatska bi bila najsavršenija zemlja za život, s najboljim zdravstvom i obrazovanjem te vrlo dobrim standardom. Uspjeh hrvatske reprezentacije promovirao je Hrvatsku u svijetu i pridonio boljoj pozicioniranosti kao sportske, ali i turističke zemlje. To je moć sportskih uspjeha koji stanovništvu donose sreću, emociju, ponos i ono što često mnogima treba, odmak od ponekad vrlo teške realnosti.

Osim na nacionalnoj, sport ima važnu ulogu i na individualnoj razini. Pojedinci se identificiraju sa sportašima, dok se utakmice reprezentacija predstavljaju kao dvoboji dviju nacija, a sportski uspjesi kao osobni. „Kao nijedan kulturni oblik, sport je omogućio da ga se koristi kao pokazatelja određenih nacionalnih karakteristika i predstavnika nacionalnog identiteta“ (Bilandžić i Leško, 2019: 29, cit. prema Boyle i Haynes, 2009). Prema Bilandžiću i Lešku (2019: 30), „sport ima dvostruku ulogu u formiranju nacionalnog identiteta, od postizanja zajedništva do potenciranja društvenih podjela, a oba učinka povezana su s nacionalnom sigurnošću“.

Sport ima dvostruku moć i on može ujediniti, ali i razjediniti naciju. Sport uveseljava društvo i donosi osjećaj zadovoljstva, što umanjuje određenu razinu nezadovoljstva i revolta. Ta pojava očituje se i na nacionalnu sigurnost jer je mogućnost ugroze iz unutarnjih prijetnji svedena na minimum. S druge strane, ona donosi potencijalno stvaranje netrpeljivosti i sukoba između određenih pojedinaca i navijačkih skupina što ugrožava sigurnost okoline. „Sport se koristi i kao sigurnosni ventil za postojeće društvene tenzije i frustracije te kao kompenzacijski mehanizam za deficite u životnom značajnijim područjima, pružajući narodu nadoknadu deficita demokratske participacije u važnim društvenim pitanjima“ (Bilandžić i Leško, 2019: 30, cit. prema Vrcan, 1990). Sport je u mnogim državama imao veliku ulogu u stvaranju nacionalnog identiteta, a postupci sportaša bitno su utjecali na raspoloženje i ponašanje cijele nacije. Primjerice, „ragbijaška pobjeda Walesa protiv Novoga Zelanda u Cardiffu 1905. godine jedna je od češće spominjanih u kontekstu značenja za nacionalni identitet neke zemlje. Sport je oblikovao velški nacionalni identitet te bio koristan u njegovu jačanju“ (Bilandžić i Leško, 2019: 32). Dok je Alžir bio francuska kolonija, najbolji alžirski nogometaši nastupali su za francusku nogometnu reprezentaciju, no osmorica nogometaša, u jeku sukoba diljem države i težnji za neovisnošću, odbila su igrati za Francusku na Svjetskom prvenstvu 1958. godine. „Ti su se pojedinci pridružili Nacionalnoj oslobodilačkoj fronti Alžira koja je tada protiv Francuske vodila rat za neovisnost. Gesta osmorice nogometaša bila je snažan vjetar u leđa alžirskoj borbi za oslobođenje“ (Bilandžić i Leško, 2019: 33). Njemačka je Olimpijske igre u Berlinu 1936. godine iskoristila za propagiranje nacističkog režima i pokušaja stvaranja lažne pozitivne slike u svijetu. Hladnoratovski sukob između SAD-a i SSSR-a nije bio samo utrka u naoružanju. Obje države koristile su sve sfere života kako bi iskazale superiornost, a među njima i sport koji je u to vrijeme bio uvelike ispolitiziran. Sportski dvoboji između ove dvije sile bili su puno više od samog sportskog uspjeha. Prezentirali su se u javnosti kao sukobi između dvije ideologije, komunizma i demokracije te kao pozornica za demonstraciju moći država. Jedan od takvih

dvoboja održao se 22. veljače 1980. godine na Olimpijskim igrama u Lake Placidu, poznatoj kao „čudo na ledu“. SSSR je u to vrijeme bio neprikosnovena sila u hokeju na ledu, dok je SAD na natjecanje poslao igrače s fakulteta. Američki studenti pobijedili su sovjetske zvijezde i kreirali jedno od najvećih iznenađenja u sportskoj povijesti. U američkoj javnosti ta je pobjeda maksimalno ispolitizirana pa je prezentirana kao pobjeda SAD-a nad komunizmom. „Amerikanci rođeni između 1945. i 1955. uvijek će vam znati reći gdje su bili u trenutku kada je ubijen J. F. Kennedy, gdje su bili kad je čovjek stupio na Mjesec i gdje su bili kad je Amerika pobijedila SSSR u Lake Placidu“ (Nacional.hr, 2023).

Sport je imao veliki utjecaj i na stvaranje hrvatskog nacionalnog identiteta. „Sport je odigrao važnu ulogu u procesu stvaranja moderne hrvatske države, a svjedoci smo njegove važnosti i za današnjih dana“ (Bilandžić i Leško, 2019: 41). Jedan od ključnih sportskih događaja u hrvatskoj povijesti je neodigrana utakmica između Dinama i Crvene zvezde, 15. svibnja 1990. godine. Za mnoge je to bio nagovještaj raspada Jugoslavije. Navijači Crvene zvezde su prije utakmice izazvali nered u centru Zagreba, a sve je eruptiralo uoči početka utakmice kada su utrčali u teren i krenuli prema sjevernoj tribini gdje su bili smješteni Bad Blue Boysi. Navijači Dinama srušili su ogradu i također utrčali u teren gdje je došlo do sukoba sa srpskim navijačima i tadašnjom milicijom. „Neki Dinamovi igrači i trener Josip Kuže stali su u obranu navijača, od kojih je najpoznatija reakcija kapetana Zvonimira Bobana, koji je nasrnuo na policajca koji je napao navijača Dinama. Boban je postao svojevrsnim nacionalnim junakom“ (Bilandžić i Leško, 2019: 41,42).

Hrvatski nogometaši su od samih početaka sudjelovali u razvoju imidža i identiteta naše Domovine promovirajući je u svijetu. Nogomet u Hrvatskoj nije samo sport. On je ujedinio Lijepu našu tijekom ratnih 1990-ih kada se Hrvatska borila za neovisnost. Treba istaknuti kako je hrvatska nogometna reprezentacija prvu utakmicu u povijesti odigrala prije proglašenja samostalnosti, protiv SAD-a (2-1) 17. listopada 1990. godine na Maksimiru pred više od 30 tisuća ljudi. Mnogim reprezentativcima nastup je bio zabranjen, a neki su igrali i pod rizikom kazne. Kako pišu Bilandžić i Leško (2019: 43), jugoslavenski nogometni savez je na sve načine pokušao spriječiti utakmicu, a ona je odigrana u sklopu proslave vraćanja spomenika banu Josipu Jelačiću na zagrebačkom trgu. Hrvatska je tada prvi put zaigrala u dresu na kvadratiće koji će poslije postati poznat kao hrvatski brend prepoznatljiv svugdje u svijetu. Utakmica je imala veliki utjecaj na formiranje nacionalnog identiteta što je pojačalo težnje za stvaranjem neovisne i suverene Republike Hrvatske. Nadalje, na Europskom košarkaškom prvenstvu u Grčkoj 1995. godine, Hrvatska je osvojila treće, a Jugoslavija prvo mjesto. Tijekom intoniranja

jugoslavenske himne, hrvatski su košarkaši napustili svoje postolje što se reflektiralo i na društvo. Ovaj je postupak hrvatskih sportaša pružio entuzijazam i nadu navijačima i hrvatskom narodu u izrazito teškim ratnim vremenima. „Rat i sukobi na području Hrvatske izoštravaju identifikaciju prema nacionalnoj pripadnosti i rezultiraju da nacionalni identiteti počinju zauzimati sve važnije mjesto u području individualnih identiteta“ (Bilandžić i Leško, 2019: 44, cit. prema Sekulić, 2004).

Sport je doprinio suradnji pojedinih zemalja, sudjelovao je u donošenju važnih sporazuma, a sportaši su gradili nacionalni imidž i promovirali svoju naciju u svijetu. „Sport je značajan instrument za ostvarenje nacionalnih interesa, shvaćenih kao sve ono što se želi postići ili sačuvati u odnosu na druge države, kao vrijednosti i ciljevi usmjereni razvoju nacionalne zajednice, odnosno kao oblikovane želje države i nacije“ (Bilandžić i Leško, 2019: 60, cit. prema Bilandžić i Tatalović, 2005). Sportaši su gradili mostove suradnje između država gdje politika nije uspjela doprijeti, a sport se pokazao učinkovitim sredstvom za smirivanje međunarodnih napetosti i uspostavljanje odnosa. Sportska diplomacija jedan je od najvažnijih alata diplomacije u kojem sportaši koriste svoj publicitet širem svijeta da ukažu na određene probleme u društvu i pomognu u normalizaciji odnosa te uspostavljanju suradnje. „Sportska diplomacija podrazumijeva niz formalnih i neformalnih akcija države, diplomatskih misija, sportskih dužnosnika, sportaša i drugih aktera u svrhu implementacije vanjske politike putem sport“ (Bilandžić i Leško, 2019: 61, cit. prema Muzhikbeav, 2014). Korištenje sporta u političke svrhe samo pokazuje kako je „sport postao neopipljivom sastavnicom vanjske politike“ (Bilandžić i Leško, 2019: 62). Jedan od najpoznatijih primjera važnog učinka sportske diplomacije jest „ping-pong diplomacija“. Još od osnutka Narodne Republike Kine i razdoblja Hladnog rata, Kina i SAD su po ideološkoj prirodi bili neprijatelji. SSSR se nametao Kini kao suradnik i prijatelj, ali tamošnjoj vlasti nije se sviđjela politika i represija koju je sovjetska vlast provodila nad tadašnjim zemljama SSSR-a pa su se udaljili. To je rezultiralo zatopljenjem odnosa sa SAD-om iz političkih i gospodarskih razloga, a veliku ulogu u tome je imala spomenuta „ping-pong diplomacija“. Naime, američka stolnoteniska reprezentacija je 10. travnja 1971. godine kročila na kinesko tlo i u sljedećih osam dana odigrala nekoliko mečeva protiv kineske reprezentacije, svjetske stolnoteniske velesile (Sptv.hr, 2018). Tim događajem Kina je otvorila put prema SAD-u, odnosno cijelom Zapadu što je rezultiralo normalizacijom odnosa. U veljači 1972. godine, američki predsjednik Richard Nixon posjetio je Kinu i tako postao prvi američki predsjednik koji je to napravio. Konačno, 1979. godine uspostavljeni su puni diplomatski i službeni odnosi između SAD-a i Kine. Štoviše, sport je svoju moć pokazao

i u slučaju Indije i Pakistana koji su nakon Kašmirske krize 2002. godine bili na rubu rata. „Države su tijekom 2004. godine odigrale niz kriket mečeva radi smanjenja napetosti i ispitivanja mogućnosti normalizacije odnosa, otvaranja granica i nastavka pregovora“ (Bilandžić i Leško, 2019: 13).

Nadalje, sport je poslužio kao alat za ublažavanje odnosa i između susjednih Sjeverne i Južna Koreje koje su neprijateljski razjedinjene još od Korejskog rata. Kao primjer društvu i smjeru u kojem ove države trebaju ići, rukometaši Sjeverne i Južne Koreje su na SP-u 2019. godine u Njemačkoj zaigrale pod imenom Ujedinjena Koreja, a pod zajedničkom zastavom nastupili su godinu dana ranije na Zimskim olimpijskim igrama u Pyeongchangu (24sata.hr, 2018). Važno je istaknuti kako je slavni američki košarkaš Dennis Rodman posjetio Sjevernu Koreju nekoliko puta i susreo se s tamošnjim vođom Kim Jong Unom. Vjeruje se da je i doprinio oslobađanju američkog studenta Otta F. Warbiera koji je 2016. godine uhićen u Sjevernoj Koreji pod optužbom za subverziju (Abcnews.go.com, 2017). Nažalost, u logoru je obolio od botulizma, a preminuo je nedugo nakon povratka u SAD.

Kao što ima moć ujedinjenja, formiranja nacionalnog identiteta i diplomatsku moć, sport često izaziva društvene podjele. Zbog svoje masovnosti, važnosti i svjetskog publiciteta, sportska natjecanja predstavljaju povod za prenošenje određenih poruka, demonstracija i prosvjeda. Na manifestacijama s velikim brojem sudionika teško je zajamčiti sigurnost pa postoji mogućnost sigurnosnih prijetnji. Ugrožavanjem sigurnosti na nekom natjecanju, ugrožava se i nacionalna sigurnost.

2.3 Primjeri sigurnosnih propusta

U počecima organiziranja sportskih natjecanja nije se pridavala velika pozornost aspektu sigurnosti zbog manjka iskustva s takvim situacijama, a veliko ograničenje bilo je što nitko nije predviđao potencijalne opasnosti. Tijekom povijesti nekoliko velikih sportskih tragedija razotkrilo je sve manjkavosti u osiguranju natjecanja. Većina napada, napravljena iz ideoloških uvjerenja, željom za osvetom ili iz afiniteta da se nanese šteta, dogodila su se zbog nedovoljne pripremljenosti i nemara u djelovanju policije i sigurnosnih službi. Nažalost, životom su morali platiti brojni nedužni gledatelji kako bi se shvatilo da se osiguranju sportskih natjecanja mora pristupiti detaljnije, ozbiljnije i strože kako bi se sigurnosne prijetnje svele na minimum, adekvatno zaštitili svi sudionici i tako spriječile nove tragedije u budućnosti.

Jedna od najvećih tragedija u povijesti nogometa dogodila se 29. svibnja 1985. godine u Belgiji. Na briselskom stadionu Heysel, navijači Liverpoola probili su zaštitnu ogradu i napali navijače Juventusa koji su pokušali pobjeći od njih. U tom trenutku nastala je panika među navijačima i stampedo koji je doveo do rušenja vanjskog zida stadiona. Poginulo je 39 osoba, od čega 32 talijanskih državljana. Heyselska tragedija bila je rezultat osvete navijača Liverpoola koje su godinu dana ranije u Rimu napali talijanski huligani. Tragedija je imala veliki odjek u svijetu, a utjecala je i na buduću navijačku kulturu u Velikoj Britaniji. „Nakon 18-mjesečne istrage, belgijska sutkinja Marina Coppieters objavila je izvješće u kojem je krivnja podijeljena između engleskih huligana, belgijske vlasti i UEFA-e“ (Bilandžić, 2019: 284). Posljedice su snosili samo huligani. Četiri godine nakon tragedije, svih 26 osoba, optuženih na tri godine zatvora zbog ubojstva iz nehaja, bili su navijači Liverpoola. Spomenuta tragedija manifestirala se na englesko društvo u vidu radikalnih mjera koje su poduzete kako bi se reduciralo navijačko nasilje. „Radikalne i odlučne akcije i reformski potezi, prvenstveno britanske vlade, onemogućili su buduću huliganizam i Heyselske tragedije. Engleski klubovi izbačeni su iz europskih natjecanja na razdoblje od pet godina (Liverpool na osam), dok je britanska premijerka Margaret Thatcher pokrenula rat protiv huligana baziran na pooštrenim kaznama navijačima, njihovoj resocijalizaciji i bihevioralnoj deradikalizaciji te proširenju policijskih ovlasti“ (Bilandžić, 2019: 284).

Četiri godine kasnije, nova tragedija potresla je svjetski sport i nogomet, 15. travnja 1989. godine zapsan je kao jedan od najcrnijih dana u povijesti Liverpoola. Liverpool i Nottingham Forrest su u Sheffieldu, na stadionu Hillsborough, trebali odigrati polufinalnu utakmicu FA kupa, ali utakmica nikada nije odigrana zbog strašne tragedije. Velika gužva nastala je na tribini gdje su bili smješteni navijači Liverpoola, na koncu je došlo do naguravanja i stampeda što je na kraju rezultiralo nezapamćenom tragedijom. Okidač za tragediju bila je odluka osiguranja da se otvori zaštitna oграда kako bi se smanjio pritisak. Stadion je imao kapacitet od 39 tisuća sjedalica, no na stadion je pušteno čak 54 tisuće navijača (24sata.hr, 2019). Život je izgubilo 96 navijača Liverpoola uslijed teških ozljeda, a na tisuće ljudi bilo je ozlijeđeno. „Petomjesečna istraga dokazala je da su uzroci tragedije institucionalne pogreške u policijskom postupanju, prevelika koncentracija navijača u neodgovarajućim prostorima te loša evakuacija i zdravstveno zbrinjavanje“ (Bilandžić, 2019: 285). Godinu dana kasnije, vlasti su odlučile da neće pokrenuti tužbu protiv policije, gradskih vlasti, organizatora utakmice te vlasnika stadiona. Cijeli slučaj označen je kao nesretni događaj pa za smrt 96 ljudi osoba nitko nije odgovarao.

Nadalje, Nijemac Günther Parche je 30. travnja 1993. godine jugoslavensku tenisačicu Moniku Seleš, tada 19-godišnjakinju iz Novog Sada, napao nožem tijekom četvrtfinalnog meča na turniru u Hamburgu. Osiguranja tada nije bilo pa je Parche, koji je bio opsjednut njemačkom tenisačicom Steffi Graff i prijetio je njezinim najvećim konkurenticama, nesmetano ušao u teren i kuhinjskim nožem ubo Seleš u leđa. Tenisačica iz Novog Sada je preživjela, no nakon tog napada karijera je krenula silaznom putanjom. Budući da Parche nikad nije kazneno odgovarao, sud ga je proglasio mentalno poremećenim pa mu je propisano dvogodišnje psihijatrijsko liječenje (24sata.hr, 2019). Navedeni napad razotkrio je brojne sigurnosne probleme i pokazao da tenisači i tenisačice nisu sigurni. Danas su u potpunosti zaštićeni zbog sigurnosnih kriterija i povećanja broja zaštitara i redara na terenu/stadionu.

Iako su danas najčešći primjeri ugrožavanja sigurnosti na sportskim natjecanjima tučnjave, utrčavanje u igralište i korištenje pirotehničkih sredstava, tijekom povijesti napadači su bili radikalniji. Napad, otmica pa potom i smrt izraelskih sportaša na Olimpijskim igrama u Münchenu 1972. godine jedna je od najvećih tragedija u povijesti sporta koja je promijenila pristup u osiguranju natjecanja. Izrael i Palestina u sukobu su još od osnutka izraelske države, teroristički napadi nisu bili rijetkost u međusobnim obračunima, ali nitko nikada nije otišao ovako daleko i proveo teroristički masakr nad nedužnim sportašima na najvećoj sportskoj manifestaciji na svijetu. Pripreme terorističkog napada trajale su nekoliko mjeseci prije početka Olimpijskih igara, a napad je izvršen 5. rujna u ranim jutarnjim satima. Pripadnici palestinske terorističke organizacije Crni rujna, obučeni u sportsku opremu, neprimjetno su preskočili ogradu i ušli u dvorište olimpijskog sela. Meta im je bila izraelska delegacija pa su ušli u njihov objekt i napali ih. U pokušaju obrane smrtno su nastradali dizač utega Yoseff Romano te hrvatski trener. Drugi sportaši i sudionici uspjeli su se sakriti i pobjeći, a palestinski teroristi oteli su petoricu članova izraelske delegacije i četvero sportaša. „Teroristi su zadržali devet taoca i zahtijevali oslobađanje 234 palestinska zatvorenika iz Izraela te oslobađanje osnivača Crvene armije, Berndta Andreasa Baandera i Ulrike Marie Meinhof, koji su bili zatvorenici u Njemačkoj (Bilandžić i Leško, 2019: 130). Izraelska vlada odbila je upustiti se u bilo kakve pregovore s Palestincima pa je Njemačka preuzela operaciju oslobađanja. Teroristi su s taocima prevezeni do vojnog aerodroma Firstenfeldbruk odakle su avionom trebali pobjeći u Kairo. Pripadnici njemačke policije prurušili su se u posadu, no odustali su od operacije nedugo prije dolaska terorista. U avionu nije bilo posade, a pripadnici Crnog rujna shvatili su da se radi o namještaljci pa su se vratili nazad u helikopter. Uslijedio je obračun s policijskim snagama, a jedan od terorista ispalio je rafale metaka prema taocima. Policija je usmrtila otmičare, ali nitko

od članova izraelske delegacije nije preživio. Brutalan odgovor Izraela na ovaj teroristički čin uslijedit će godinama nakon minhenskog masakra. „U sljedećih 20 godina pripadnici Mossada likvidirali su dvojicu od trojice Palestinaca koji su preživjeli München i još najmanje 12 Palestinaca za koje se smatrao da su sudjelovali u planiranju akcije“ (Bilandžić i Leško, 2019: 132).

Jedan od recentnih primjera terorističkog akta i sportske tragedije seže iz 15. travnja 2013. godine. U bombaškom napadu tijekom Bostonskog maratona, tri su osobe smrtno nastradale, a ozlijeđeno je njih 264. „U vremenskom razmaku od 12 sekundi aktivirane su dvije eksplozivne naprave iz kućne radinosti blizu cilja utrke“ (Bilandžić, Leško, 2019: 134). Počinitelji su bili Dzhokhar i Tamerlan Tsarnaev, braća porijeklom iz Čečenije. Američke službe identificirale su ih tri dana nakon bombaškog napada. Tamerlan je ubijen u okršaju s policijom, dok je Dzhokhar uhićen dan kasnije. Osuđen je na doživotnu kaznu, a istražiteljima je otkrio da je s bratom planirao postaviti bombu i na Times Squareu u New Yorku. „Bili su motivirani islamskim uvjerenjima i ratovima u Iraku i Afganistanu te da su samoinicijativno radikalizirani i nepovezani s bilo kojom terorističkom skupinom“ (Bilandžić, Leško, 2019: 134).

3 Sigurnost međunarodnih sportskih natjecanja u Hrvatskoj od 2000. do 2020.

3.1 Metodologija istraživanja

Dizajn istraživanja je studija slučaja u kojoj će se analizirati sigurnosni aspekti na međunarodnim sportskim natjecanjima koja su se održala u Hrvatskoj od 2000. do 2020. godine. Predmet istraživanja je analiza sigurnosti sportskih natjecanja u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2000. do 2020. godine. Istraživačko pitanje je „koje su sličnosti i razlike u organizaciji međunarodnih sportskih natjecanja u Hrvatskoj u aspektu sigurnosti?“.

Metodologija istraživanja je metoda ispitivanja, osobni polustrukturirani intervju koji je proveden s tri ispitanika. Ispitanici su službene osobe odgovorne za sigurnosnu organizaciju sportskih natjecanja u Hrvatskoj i pripadnik jedne od najvećih hrvatskih navijačkih skupina, kako bi se što stručnije i relevantnije analizirala tema rada na temelju iskustava osoba koje provode sigurnosne mjere te osobe nad kojom se provode navedene mjere. Ciljevi ovog istraživanja su analiza sigurnosnih mjera u organizaciji sportskih natjecanja, ispitivanje stavova sudionika na analiziranu temu te da se na temelju dosadašnjih iskustava ispitanika istaknu manjkavosti kako bi se unaprijedilo osiguranje sportskih natjecanja. Problem istraživanja ovog diplomskog rada je nedovoljno istraženo područje sigurnosti međunarodnih sportskih natjecanja u Hrvatskoj, što se utvrdilo analizom literature, a ovim radom navedeni problem riješit će se dodatnim istraživanjem sekundarnih i analizom primarnih podataka, odnosno osobnih intervjuja. Nadalje, rad rješava pitanje još jednog problema istraživanja, a to je koje su aktualne sigurnosne mjere i stavovi sudionika sportskih natjecanja u Hrvatskoj. Hipoteza ovog rada je da nema razlike u osiguranju različitih sportskih natjecanja. U intervjuu 1 ispitanik je Mate Laušić, umirovljeni hrvatski general, kriminalist, bivši načelnik Uprave vojne policije u OSRH te stručnjak za sigurnost s dugogodišnjim iskustvom rada u području sporta. U intervjuu 2 ispitanik je dugogodišnji policajac s iskustvom rada na osiguranju sportskih natjecanja te osoba zadužena za sigurnost u jednom od najvećih hrvatskih klubova. U intervjuu 3 ispitanik je pripadnik jedne od najvećih hrvatskih navijačkih skupina.

3.2 Osiguranje sportskih natjecanja

Hrvatska je izgradila svoj imidž u međunarodnoj zajednici nakon osamostaljenja i završetka Domovinskog rata. Veliku ulogu u tome imali su hrvatski sportaši koji su slali pozitivnu sliku Hrvatske u svijet, a još učinkovitiji alat za promidžbu države bila su međunarodna natjecanja. Kako je jačala svoju sliku u okviru međunarodne zajednice, tako je Hrvatska postala punopravni član i u sportskom smislu pa je od 2000. do 2020. godine organizirala nekoliko velikih sportskih natjecanja na kojim su sudjelovale države iz Europe i svijeta. Marketing, smještaj i kvalitetna infrastruktura jedni su od najvažnijih zadataka koje mora uspješno izvršiti organizator, no još delikatniji zadatak je osigurati veliki broj ljudi na jednom mjestu. Sigurnost samog natjecanja odraz je cjelokupnog stanja sigurnosti u državi. „Kada završava neko Svjetsko prvenstvo, Olimpijske igre ili neko veliko sportsko natjecanje u organizaciji kojeg sam sudjelovao, znao sam reći da će sudionici u toj sportskoj manifestaciji (sportaši, članovi timova, novinari...) pamtiti kako su bili smješteni, prevoženi, kakva je bila prehrana i kako su bili osigurani. Ta četiri segmenta tog sportskog događaja će svi pamtiti, novinari i pisati, a rezultate će pamtiti oni koji su ih i postigli“ (Intervju 1, 2023). Neovisno o razini natjecanja i vrsti sporta, pristup sigurnosti je uvijek isti. Cilj je napraviti sve kako bi se eliminirale potencijalne sigurnosne prijetnje. „Normalno da je različito osiguravati običnu utakmicu ili utakmicu visokog rizika. Međutim, pristup uvijek mora biti isti, samo će vremenski period pripreme osiguranja i možda broj sudionika u sustavu osiguranja biti smanjen, no pristup je uvijek isti. Već kod same najave održavanja neke sportske manifestacije moraju se poduzeti određene mjere, od okupljanja tima za provedbu zadaća osiguranja po svim segmentima rada do terenskog izvida mjesta održavanja, odgovara li taj objekt ili prostor, je li otvoren ili zatvoren, ispunjava li propisane mjere koje su određene Zakonom o zaštiti od požara ili Zakonom o zaštiti na radu itd. Koji broj ljudi će biti upotrebljen u sustavu osiguranja kao redari, zaštitari... Jednom riječju, mjere su uvijek iste, ali su gabariti poduzimanja mjera različiti“ (Intervju 1, 2023). Osiguranje sportske manifestacije dijeli se u dvije ključne faze, pripremni i izvršni period. Pripremni počinje nekoliko mjeseci ili čak nekoliko godina uoči sportskog natjecanja, što ovisi o vrsti natjecanja, broju sudionika i gledatelja koji se očekuju te samoj geopolitičkoj situaciji u regiji i svijetu. U okviru Organizacijskog odbora sportske manifestacije nalazi se Odbor za sigurnost. „U pripremnom periodu formira se Odbor za sigurnost, odnosno tim u organizaciji koji će se u potpunosti baviti sa sigurnošću i sigurnosnim elementima. Vrlo je poželjno da čelna osoba Odbora sigurnosti, kao i članovi tima osobe koje imaju figurativno rečeno puno „utakmica u nogama“, koje imaju bogato iskustvo u organizaciji osiguranja sportskih natjecanja i koje će u

suradnji s drugim Odborima (za promet, marketing, smještaj, prehranu...), tražiti i dobiti sve potrebne ulazne elemente, gdje, što i po kojoj dinamici će se održavati“ (Intervju 1, 2023).

Voditelj upravlja Odborom te sudjeluje u svim sadržajnim, operativnim i funkcionalnim aspektima rada Odbora. Odbor se sastoji od zamjenika voditelja, koordinatora za objekte treninga i natjecanja te koordinatora za objekte smještaja i prehrane. „Voditelj Odbora sa svojim suradnicima izrađuje detaljan popis aktivnosti Odbora za pripremni i izvršni period održavanja sportske manifestacije s opisom ključnih aktivnosti. Kod velikih sportskih manifestacija je redovito u pitanju više gradova, sportska manifestacija se disperzira da bi se finale svelo na jedan grad. Odbor za sigurnost prikuplja sve ulazne elemente, od sportskih objekata natjecanja i treninga, smještaja, prometa, prehrane, tko osigurava prehranu, kada je ugovorena prehrana, kojom dinamikom će dolaziti hrana i piće, tko su dobavljači, kako će se promet organizirati, kojim trasama, hoće li biti *shuttle* autobusne linije koje će povezivati gradove u kojima se održava natjecanje ili objekte smještaja s objektima natjecanja i treninga“ (Intervju 1, 2023). Pripremna faza jako je važna prije donošenja mjera u osiguranju natjecanja. Njome se prikupljaju svi potrebni podaci koji organizatorima mogu biti važni u pristupu sigurnosti. „Na dnevnoj bazi prikupljaju se brojni podaci od svih u samoj organizaciji, koji sportovi će biti zastupljeni, koji objekt će biti u funkciji za koji sport, procjena kojeg broja gledatelja po sportovima i objektima i brojni drugi naizgled nebitni podaci“ (Intervju 1, 2023). Kada se na početku definira u kojim objektima će se održavati natjecanje i treninzi, gdje će biti smješteni natjecatelji te tko i u kojem broju dolazi, tada se na terenu obavlja empirijski izvid. „Odbor sigurnosti s članovima drugih Odbora, npr. s članovima Odbora za sport, ili promet, idu u terenski izvid tog stadiona, bazena, hotela, pogotovo gdje su sportska sela ili neki već izgrađeni objekti koji će biti stambeni kompleksi. Taj terenski izvid je jako važan. Sagledava se od makro do mikro, od najudaljenije pozicije ugroze tog objekta, od perimetrije ograđivanja, što se nalazi u njemu, do mikro pozicije, dvorane, stadiona, svlačionica. Kada je plinska kotlovnica servisirana, gdje je trafostanica, gdje se nalazi, je li u zoni objekta ili izvan, ako je izvan, kako se osigurava. Što ako je neko finale i nestane struje, a unutra imaš 10.000 ljudi, ima li pričuvni izvor napajanja, je li agregat održavan i ima li ga uopće, koliko brzo se uključi, što podržava. Pristup kod terenskog izvida od makro prema mikro, ideš od najudaljenije točke ugroze do najbliže, zadnja faza je ulazak u dvoranu ili stadion“ (Intervju 1, 2023). Pripremna faza izuzetno je kompliciran proces u kojem se analizira sve do najsitnijeg detalja, sve što bi moglo predstavljati potencijalnu ugrozu natjecatelja i sudionika. „Pitanja koja su redovno tretirana kroz sigurnosni audit objekta su: kolni i pješački ulazi/izlazi, položaj električnih instalacija

visoko i nisko naponske mreže u zoni objekta, stanje plinskih instalacija. Postoji li za objekt propisana protupožarna zaštita u sastavu građevinske dokumentacije, kada su zadnji put objekti pregledani od strane stručnih osoba iz domene protupožarne zaštite, jesu li instalirani bilo koji javljači požara i gdje se nalaze, postoji li u objektu vanjska i unutarnja hidrantska mreža te dovoljan broj vanjskih i unutarnjih hidrantskih ormarića, postoje li evakuacijska stubišta, jesu li pravilno označeni evakuacijski pravci, evakuacijski izlazi i evakuacijska zborišta. Ako postoji protuprovalni tehnički sustav zaštite, postavlja se pitanje koji model je implementiran, tko ima pristup itd.“ (Intervju 1, 2023).

Osim protuprovalnog sustava, bitna procedura je i nadzor alarmnog sustava te uvid u ključne elemente, kao što su: koja je procedura za uključivanje i isključivanje, kada je zadnji put testiran alarmni sustav, tko ga je testirao i koji je bio rezultat testiranja. Također, važno je ustanoviti i koji objekti imaju videonadzor te tko je od zaposlenika obučen za korištenje sustava video nadzora. Na osnovu svih prikupljenih informacija, izrađuje se „Elaborat stanja sigurnosti“. „On obuhvaća uvid i analizu postojećih mjera mehaničke, tehničke i tjelesne zaštite vanjske perimetrije objekata i prostora“ (Intervju 1, 2023). Elaborat stanja sigurnosti prosljeđuje se i policiji, sa svim utvrđenim činjenicama te neispravnostima koje su konstatirane tijekom pregleda. „Policija autoritetom jednog državnog tijela poduzima mjere otklanjanja tih nepravilnosti, da npr. u objekt gdje su konstatirane neurednosti ili nedostaci vezano za vatrododjavnu ili protupožarnu zaštitu, izađu inspektori Inspektorata zaštite od požara, nalože da vlasnik dvorane, hotela, stadiona, otkloni te nepravilnosti. Sve što si konstatirao prilikom terenskog izvida, plasiraš policiji sa svim nedostacima i onda policija nalaže da se izvrši nadzor od strane drugih nadležnih inspeksijskih službi i pod prijetnjom sankcija otklone konstatirane neurednosti ili neispravnosti. Ono što je bitno je da taj objekt mora ostati u funkciji održavanja sportske manifestacije, ali se konstatirane neurednosti ili neispravnosti moraju otkloniti do izvršne faze“ (Intervju 1, 2023).

Unutar pripremnog perioda uključena je vrlo bitna faza koja u osiguranju sportskih natjecanja, a to je planiranje snaga. „Tu čelnik Odbora iznosi Organizacijskom odboru stavove što oni kao organizatori te sportske manifestacije moraju temeljem važeće zakonske regulative osigurati. Angažirati potrebni broj zaštitara, redara i osoba zaduženih za transport gledatelja. Zatim kakve će biti akreditacije, kakve sigurnosne oznake će imati, vidljive i nevidljive, koje će biti akreditacijske grupe, koje će grupacije biti za koju akreditacijsku oznaku organizatora, *pressa*, tehničkog osoblja, pratećeg osoblja u ekipi, natjecatelja (ne može maser imati istu oznaku kao natjecatelj). Tko će ih izrađivati... To je čitav spektar mjera u pripreмноj fazi. Ako su dobro

odrađene sve pripremne faze, odrađeno je 90 posto posla u pripremnom periodu“ (Intervju 1, 2023).

Svi prikupljeni podaci do kojih se došlo u priprema fazi mogli bi biti relevantni kod procjene ugroženosti na sportskom natjecanju i mogu poslužiti kod izrade provedbenih akcijskih planova te sigurnosnih procedura i protokola. Uz to, ključna je i suradnja s državnim službama. „Veoma važna je koordinacija i analiza elementa prikupljenih kroz faze pripremnog perioda s nadležnim tijelima sigurnosnog sustava Republike Hrvatske i gradova domaćina održavanja sportske manifestacije (MUP, Civilna zaštita, MORH, Zavod za javno zdravstvo, Ured za upravljanje u hitnim situacijama ako su ustrojeni u gradovima održavanja, itd.). Koordinacija se provodi *ad hoc* i kontinuirano. Ministarstvo unutarnjih poslova, odnosno Ravnateljstvo policije kao i teritorijalno nadležne Policijske Uprave, redovno organiziraju stožer ili podstožer za osiguranje same sportske manifestacije te izdvajaju broj ljudi koji će se baviti osiguranjem samo te sportske manifestacije. Odbor za sigurnost redovno ih obavještava sa svim relevantnim podacima“ (Intervju 1, 2023).

Izvršni period ne odnosi se na dan otvaranja sportskog natjecanja, to može biti nekoliko dana ili čak nekoliko tjedana uoči početka natjecanja. Tu je vrlo bitna suradnja sa zemljama sudionicama. „Koordinira se rad s državama iz koje dolaze natjecatelji, sustav osiguranja službenih sudionika počinje od naše državne granice, od zračnih luka, pomorskih luka, cestovnih pravaca. Ako dolaze vozilima iz Austrije, štitit ćemo ih od prelaska državne granice do objekta smještaja. Ako netko strada na autocesti, što mi vrijede te mjere koje sam poduzeo za samo natjecanje ako sam već u početku kiksao i ako je autobus sletio i netko nastradao“ (Intervju 1, 2023). Izvršni period sastoji se od nekoliko faza. „Imamo fazu dolaska službenih sudionika npr. natjecatelja, pratećeg osoblja i njihovog smještaja u sportska sela ili hotele. U pripremnom periodu smo s policijom donijeli odluku koje objekte ćemo „tvrdo“ štititi, a pod „tvrdim“ šticeanjem podrazumijevamo da se izvrši sterilizacija objekta u kojem će boraviti službeni sudionici npr. sportaši“ (Intervju 1: 2023). Sterilizacija je izuzetno bitna faza jer tijekom nje se vrši kompletan pregled svih prostorija u kojima su sportaši smješteni te se ispred samog smještaja postavljaju zaštitari i policija. Objekt mora biti sterilan sve dok posljednji sudionik sigurno ne napusti prostor. „Postavit ćemo propusne punktove, odredit ćemo što će biti personalni, a što kolni ulazi, gdje će biti protueksplozijski pregled, gdje ćemo imati ručni pregled, gdje će se provjeravati akreditacije. Taj režim ostaje dok zadnji natjecatelj ne napusti taj objekt. Određuje se dinamika dolaska vozila koja dovoze hranu, kada će je dovoziti većinom ujutro i navečer, hoće li biti mogućnost skladištenja i priprema tih količina hrane u tom prostoru,

higijensko epidemiološke mjere su jako važne. Ako neki natjecatelj dobije probavne smetnje zbog konzumacije neke hrane, on je eliminiran iz natjecanja. Opet je blamaža za organizatora. Bitne su i mjere zdravstvene zaštite i tako dalje. To je izvršni period. Kad si zauzeo taj objekt s tehničkim sustavima zaštite, tjelesnom zaštitom, pokrivanja vanjske i unutarnje perimetrije, službene sudionike morate štiti 24 sata tijekom čitavog perioda odvijanja sportske manifestacije“ (Intervju 1, 2023). Takvo nešto iziskuje velike napore organizatora. Kako bi se uopće tolikom broju ljudi mogla jamčiti sigurnost, potreban je veliki broj ljudi koji će se baviti s osiguranjem prostora u kojima oni borave, a kako bi mogli angažirati ljude, potrebni su resursi. A oni dolaze iz ukupnog budžeta za organizaciju cijelog natjecanja. „Jako puno ljudi sudjeluje u osiguranju. Ovisi od sigurnosne procjene, od broja objekta, natjecanja, treninga, smještaja, vremenske dinamike u pripremnom i izvršnom periodu, ali brojke se penju, na jednoj utakmici visokog rizika, ako govorimo o nogometu, ono što je u gradu određeno za sigurnost na mjestima okupljanja navijača, fan zona, dolaska i prilaza gradu, to je nekoliko stotina policajaca. Pa govorimo o prostoru izvan stadiona, to je na desetine policajaca pa na samom stadionu snage koje nećete vidjeti, ali su spremne na intervenciju. Zaštitari su prvi prsten, a policija reagira kad oni ne mogu riješiti, sve skupa je brojka preko 500 – 1000 zaštitara i isti broj policajaca, naravno u nekom smjenskom sustavu rada“ (Intervju 1: 2023). Broj ljudi u osiguranju ostalih natjecanjima ovisi o broju gledatelja. Ako je on veći, osiguranje mora biti brojnije i opremljenije.

3.3 Sportska natjecanja u Hrvatskoj

Organizacija sportskih natjecanja obuhvaća izuzetno skupe i kompleksne procese, ali isto tako doprinose izgradnji međunarodnog ugleda i reputacije zemlje domaćina. Sportska natjecanja imala su veliku ulogu i u afirmaciji Hrvatske u svijetu. Od 2000. do 2020. godine u Hrvatskoj organizirano je nekoliko velikih sportskih manifestacija. Od Svjetskog prvenstva u rukometu 2009. godine, koji je ujedno i jedan od najznačajnijih sportskih događaja kojeg je organizirala Hrvatska, do Europskog prvenstva u rukometu 2018. godine, Europskog prvenstva u vaterpolu 2009. godine te u košarci 2015. godine. Uz to je održan niz drugih natjecanja poput teniskog turnira u Umagu koji se odvija svake godine od 1990. godine. Hrvatska je bila i domaćin mečeva hrvatske teniske reprezentacije koja je 2016. godine u Zagrebu izgubila u finalu Davis Cupa od Argentine. Svake godine najbolji skijaši i skijašice dolazili su na 'Snježnu kraljicu i Snježnog kralja' na Sljemenu koji je svoj debi imao 2006. godine. Najdugovječnije veliko

sportsko natjecanje u Hrvatskoj je Hanžekovićev memorijal, atletske miting koji se neprekidno održava svakog rujna od 1951. godine pa sve do danas. Nadalje, Europske sveučilišne igre iz 2016. godine najmasovnije je sportsko natjecanje koje je Hrvatska ikada ugostila. Više od 4.000 sportaša natjecalo se u Rijeci i Zagrebu. Hrvatski nogometni klubovi su posljednjih desetak godina redoviti sudionici europskih klupskih natjecanja, Lige prvaka i Europske lige, baš kao i hrvatska nogometna reprezentacija koja diljem Hrvatske igra kvalifikacijske susrete za velika natjecanja poput europskog i svjetskog prvenstva. Hrvatska je na spomenutim natjecanjima ugostila neke od najboljih sportaša na svijetu koja su privukla pozornost cijelog svijeta. Navedena događanja donijela su Hrvatskoj veliku promociju i popularnost, ali isto tako i veliku odgovornost. Neki od izazova organizacije takvih natjecanja bili su kako adekvatno osigurati natjecanje, zajamčiti svima sigurnost te spriječiti izazivanje potencijalnih sigurnosnih prijetnji. Svaka sigurnosna ugroza reflektirala bi se i na imidž Hrvatske u svijetu pa su dužnosnici zaduženi za sigurnost ozbiljno, odgovorno i detaljno pristupili zaštiti svih sudionika i cijelog natjecanja. Hrvatska je opravdala povjerenje međunarodne zajednice te je većina natjecanja protekla bez poteškoća i incidenata u aspektu sigurnosti. S druge strane, bilo je situacija koje su rezultirale negativnim publicitetom Hrvatske u svijetu.

Najveći propust na međunarodnim sportskim natjecanjima u Hrvatskoj dogodio se u lipnju 2015. godine u Splitu uoči utakmice Hrvatske i Italije u kvalifikacijama za Europsko prvenstvo. Počinitelji su tijekom noći, dan prije utakmice, preskočili ogradu na Poljudu te otrovnim sredstvom na travnjaku iscrtali veliki kukasti križ. Bila je to jedna od najvećih sramota u povijesti hrvatskog sporta koja je odjeknula u svijetu i bacila mrlju na imidž i reputaciju Hrvatske. Radnici su pokušali prikriti nacistički simbol, ali nisu uspjeli. Hrvatski i talijanski reprezentativci igrali su na terenu na kojem je bio iscrtan kukasti križ, a sramotna slika emitirala se diljem svijeta (24sata, 2019). Policija je ispitala više od 100 osoba, 14 ih je kriminalistički obradila, neki su podvrgnuti i poligrafu, a pregledane su i snimke s 80-ak nadzornih kamera koje su prisutne na Poljudu. No, počinitelj nikada nije otkriven. Prekršajni sud u Splitu osudio je Hrvatski nogometni savez, kao organizatora utakmice, te tadašnjeg izvršnog direktora HNS-a Damira Vrbanovića, ali je Visoki prekršajni sud ukinuo presudu. Slučaj je u međuvremenu otišao u zastaru bez da je pronađen krivac. UEFA je kaznila Hrvatski nogometni savez sa 100 tisuća eura uz dvije utakmice bez gledatelja te mu oduzela bod u kvalifikacijama. Ranko Ostojić, tadašnji ministar unutarnjih poslova, označio je HNS glavnim krivcem za sigurnosni propust. „Prva skupina počinitelja su oni koji su napravili ovaj incident, kukasti križ, a drugi krivac je već utvrđen, a to su oni koji su dopustili da se to dogodi. Oni su dva dana prije znali

da je kukasti križ na travnjaku pa su iz HNS-a pokušali prebaciti odgovornost na Hajduk. Savršeno je jasno da je njihov propust i njihova odgovornost. Kriv je organizator, konkretno HNS. Na kamerama HNS-a i prema izjavama izjava djelatnika HNS-a jasno je da su znali. Neću o detaljima, ali policija je to utvrdila u svom kriminalističkom istraživanju. Znali su, trebali su prekinuti i raščistiti to što se dogodilo“ (24sata.hr, 2020).

U lipnju 2020. godine, dok je veći dio sportskih natjecanja bio prekinut zbog korona virusa, srpski tenisač Novak Đoković je u regiji organizirao humanitarni teniski turnir Adria Tour, a jedna od lokacija bio je i Zadar. Više od četiri tisuće ljudi je u Zadru uživalo u mečevima najboljih tenisača za koje je tih dana bilo organizirano i druženje s djecom te s navijačima. No, najveći problem je bio, kako su tvrdili prisutni, što nisu provedene maksimalne mjere kako bi se spriječilo širenje korona virusa. Nekoliko tenisača se zarazilo, kao i gledatelji pa je Zadar tada postao novo korona žarište u Hrvatskoj. "U Zadru nisu postojale ni minimalne mjere za zaštitu od virusa. Ljudi su sjedili jedni od drugih, nije se uopće vodila briga o socijalnoj distanci. Uopće nije bilo organizacije gdje se tko nalazi. Došlo je do miješanja mase ljudi" (24sata.hr, 2020). Zbog korona virusa stopirana su mnoga sportska natjecanja, a uvjet za održavanje bilo je poštivanje svih mjera o testiranju, distanci i nošenju maski te utakmice bez gledatelja. "Donesena je odluka da se igra bez gledatelja i da se tenisači moraju testirati dvaput. Jednom po dolasku i još jednom nakon tri dana. Nije se ni mjerila temperatura, a vjerujem da bi igrači pristali na to. To su pravila WTA-a i ATP-a koja su napisana na preko 100 stranica" (24sata.hr, 2020). Hrvatska je zbog navedenog događaja bila tema svjetskih medija, što je utjecalo i na reputaciju. Adria Tour je bio sjajna ideja, ali provedena u pogrešno vrijeme. Bez epidemioloških mjera bilo je teško garantirati da neće doći zaraze i samim time ugrožavanja sigurnosti prisutnih.

3.4 Osiguranje međunarodnih sportskih natjecanja u Hrvatskoj

Bez obzira o vrsti sporta, pristup u osiguranju natjecanja uvijek je isti. Što se tiče Hrvatske, moraju se poštivati Zakon o javnom okupljanju, Zakon o sportu kao i Zakon o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima.

Zakon o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima jedan je od ključnih zakonskih okvira koje su organizatori dužni poštivati i prema njemu poduzeti sve potrebne mjere kako bi smanjili mogućnost ugrožavanja sigurnosti. "Svrha ovog zakona je osiguravanje sigurnosti gledatelja, natjecatelja i drugih sudionika športskog natjecanja i stvaranje okruženja koje sprječava, suzbija i sankcionira nedolično ponašanje, nered te nasilje, prije za vrijeme i nakon športskog

natjecanja, zaštita gledatelja koji se dolično ponašaju, zaštite drugih građana i njihove imovine” (Narodne novine, 114/2022, članak 1.). Protupravno ponašanje odnosi se na nedolično i opasno ponašanje koje ugrožava sigurnost svih sudionika, a navedeni zakon izričito zabranjuje “posjedovanje i konzumiranje alkoholnih pića, droga te posjedovanje i paljenje pirotehničkih sredstava, posjedovanje oružja i drugih sredstava za nanošenje ozljeda. Zabranjeno je maskiranje lica kapom, unošenje transparenata, zastava i drugih stvari s porukama i obilježjima s kojim se iskazuje ili potiče mržnja i nasilje na temelju rasne, nacionalne i regionalne pripadnosti” (Narodne novine, 114/2022, članak 3.). U okviru zakona, podložno sankcioniranju je i bacanje predmeta u natjecateljski ili gledateljski prostor, pjesme koje potiču na mržnju i nasilje te nedopušten ulazak u natjecateljski, gledateljski i prostor za suce. U slučaju pojave nekih od protupravnih ponašanja, prekršitelj se sankcionira novčanom kaznom, kaznom zatvora ili zaštitnom mjerom koja mu zabranjuje prisustvo na sportskim natjecanjima (Narodne novine, 114/2022, članak 31.). Zakon nalaže i dužnost svakog organizatora da prije natjecanja procijeni mogućnost izbijanja nereda i nasilja te sukladno tome poduzme sigurnosne mjere u svrhu njihova sprječavanja. “Organizator je dužan postupati po nalogu policije glede poduzimanja mjera sigurnosti u pripremi, organizaciji i održavanju sportskog natjecanja, dok sportski savezi moraju statute uskladiti s odredbama ovog zakona” (Narodne novine, 114/2022, članak 5. i članak 41).

Organizator je dužan angažirati i financirati redarsku i zaštitarsku službu te surađivati s policijom. „Redari su uvijek vrlo značajan faktor u sustavu osiguranja sportskih manifestacija iako nemaju ovlasti postupanja, a što policija i drugi u sustavu sigurnosti često zanemaruju, da ne kažem podcjenjuju. Ja trebam „njihove oči“, njihovo zapažanje neke sumnjive situacije, sumnjivog ponašanja neke osobe, zapažanje nekog sumnjivog predmeta ili njihove deeskalacijske postupke u smirivanju neprimjerenog ponašanja nekog gledatelja“ (Intervju 1, 2023). Uloga policije jako je bitna prilikom osiguranja natjecanja. Osim što odobrava izvješća i planove Odbora za sigurnost, policija raspolaže resursima koje organizatori nemaju na raspolaganju. Tu su uključene temeljna i interventna policija, kriminalistička policija i obavještajne službe. „Temeljem prijave o javnom okupljanju kojom je organizator *de facto* izvijestio nadležnu Policijsku upravu kada, gdje i što će se održati, nadležna policijska tijela poduzimaju mjere osiguranja iz svoje nadležnosti. Drugim riječima, policija sačinjava svoju sigurnosnu prosudbu, svoj plan aktivnosti, planira potrebiti broj snaga u sustavu osiguranja, odnosno ona „nadograđuje“ sustav osiguranja koji je organizator planirao putem redarske i zaštitarske službe. Policija je u početku u potpunosti osiguravala natjecanje, no 1990. godine

u RH temeljem Zakona o privatnoj zaštiti osnivaju se zaštitarske tvrtke koje preuzimaju jedan značajan segment osiguranja (ne samo u sportu), tako da danas svaki organizator svakog natjecanja kod prijave tog događanja mora definirati koji broj redara i zaštitara planira imati u sustavu osiguranja. Kao što je već navedeno, redari nemaju ovlasti za postupanje, oni vrše kontrolu ulaznica ili akreditacija, a zaštitari su dio koji reagira u kriznim situacijama koje detektiraju redari. Ako pak zaštitari te krizne situacije ne mogu riješiti, onda reagira i postupa policija temeljem svojih zakonskih ovlasti“ (Intervju 1, 2023).

Zagreb i Rijeka su 2016. godine bili domaćini Europskih sveučilišnih igara, najmasovnijeg sportskog natjecanja koje je Hrvatska ikada organizirala. „Sudjelovalo je 4.786 sportaša s čak 403 sveučilišta iz 41 države koji su se natjecali u 23 sporta te još dodatno dva sporta za sportaše s invaliditetom“ (Bilandžić i Leško, 2019: 51). Organizacija takvih natjecanja izuzetno je delikatna. Prvo treba osigurati smještaj za sve sportaše, omogućiti im siguran transport i maksimalno ih zaštititi te uz to uzeti u obzir trenutnu geopolitičku situaciju u svijetu i odnose između pojedinih država kako ne bi došlo do potencijalnog sukoba između sportaša ili napada od strane trećih osoba. Svi sportaši bili su smješteni u Studentskom domu „Stjepan Radić“ koji je bio pod stalnim nadzorom. Natjecanja su se održavala u ukupno 44 objekta, no jedan od propusta u organizaciji Europskih sveučilišnih igara bio je što organizatori natjecanja Odboru za sigurnost nisu namijenili nikakva sredstva iz budžeta. „Organizator tada nije uopće razmišljao o tome da policija se nadograđuje na sustav sigurnosti za koji organizator snosi troškove o angažmanu redara i zaštitara. U njihovom proračunu stavka troškova Odbora za sigurnost je bila nula. Kad smo mi tu ušli u tu priču kao Odbor i gdje smo organizatoru prikazali što zakon definira kao obavezu, izračunali sve obzirom na objekte natjecanja, koji je broj potreban zaštitara, pokazao se veliki financijski problem, jer je trebalo proširiti budžet za plaćanje zaštitarskih usluga i redara, oni nisu volonteri, njih organizator mora imati po Zakonu o javnom okupljanju. Taj popis redara se mora dostaviti policiji za odobravanje tog javnog okupljanja, da su punoljetni i da nisu evidentirani kao počinitelji kaznenih djela ili prekršaja“ (Intervju 1, 2023). Organizatori su napravili propust jer nisu planirali financijska sredstva za osiguranje natjecanja i samim time se organizacija cijelih igara suočila s problemima. „I kada smo dobili sredstva, mi smo morali smanjiti broj zaštitara. Morala se provesti javna nabava, ali nitko od zaštitarskih tvrtki se nije javio jer nisu imali dovoljan broj ljudi. Iz Ravnateljstva policije i Ministarstva unutarnjih poslova rečeno nam je da ćemo ponoviti javnu nabavu i natječaj i ako se nitko od zaštitarskih tvrtki ne javi, policija će odraditi kompletno osiguranje, što bi bilo veliko opterećenje za policijski sustav. Ponovili smo natječaj i javile su se zaštitarske

tvrtke. Uspjeli smo im osigurati smještaj i prehranu tamo gdje su bili smješteni sportaši, što nam je i koristilo jer bi u slučaju nastanka neke izvanredne situacije imali i snage u pričuvi“ (Intervju 1, 2023). S obzirom na to da su se natjecali sportaši iz 41 zemlje, organizatori su računali na određeni broj volontera iz navedenih zemalja koji će sudjelovati u osiguranju samog natjecanja. No, javio se zanemarivi broj koji nije bio dovoljan za pokriće svega što je takva manifestacija zahtijevala. „Javio se i novi problem. Organizator nije razmišljao o akreditacijama. Da osoblje sigurnosti može prepoznati tko može u koju zonu ući, na što ima pravo, koji mu je angažman itd.. Netko npr. ima pravo na prehranu i smještaj, što se vidi na samoj akreditaciji, a one pak moraju biti napravljene tako da vrlo lako možeš vidjeti jesu li krivotvorene akreditacije, što se često javlja pri takvim manifestacijama. Tu je uskočila jedna renomirana tvrtka koja izrađuje putovnice i osobne dokumente, imali smo i akreditaciju koja je imala nevidljive sigurnosne mjere i istaknute sigurnosne mjere“ (Intervju 1, 2023). Kako bi se u budućnosti izbjegli propusti koji će dovesti u pitanje održavanje natjecanja, jako je važno da organizator na početku zna koje sve troškove mora pokriti kada je u pitanju osiguranje. Isto tako, jedna od ključnih zadaća sigurnosnog osoblja je i procjena potencijalnih rizika. „Procjena rizika se uvijek bazira od toga gdje će se održavati natjecanje, kakva je aktualna sigurnosna situacija u svijetu, koje su države u ratu. Izraelska delegacija ne može biti smještena u istom objektu s arapskim zemljama s kojima je u sukobu. Običaj je da se ističe nacionalna zastava, što se može protumačiti kao provokacija pa će doći do verbalnih ispada, može doći i do tjelesnih napada. Organizator mora službene sudionike disperzirati po objektima. Bitno je kakva je situacija trenutno u svijetu, terorizam je uvijek bio nešto što se uzimalo u sigurnosnu prosudbu, međutim vrlo često neke incidentne situacije nastaju zbog nečijeg nemara, nepažnje i o svemu tome mora se voditi računa“ (Intervju 1, 2023). Osiguranje gledatelja predstavlja još veći izazov za sektor sigurnosti. Kako je riječ o velikom broju gledatelja koji se nalaze na velikoj površini, potreban je izuzetan napor, veliko ljudstvo, odgovornost i profesionalizam pri djelovanju kako bi se izbjegle incidentne situacije. „Kad govorimo o gledateljima, nekad je lakše osiguravati sportsku manifestaciju visokih profesionalaca, SP u nogometu, EP u košarci. Natjecatelji i gledatelji znaju mjere koje će se primjenjivati, da će biti sterilizacija pri ulasku u stadion ili dvoranu, da će morati biti podvrgnuti tjelesnom pregledu, da je zabranjeno unošenje kišobrana, pirotehnike, boca itd. Da će biti personalizirane ulaznice, da će sjediti na određenom mjestu“ (Intervju 1, 2023).

Sigurnosne prijetnje nisu toliko česte u Hrvatskoj, ali prilikom svakog natjecanja treba procijeniti potencijalne rizike i sve prijetnje koje se mogu dogoditi. Tek tada organizator može

prevenirati potencijalne opasnosti i biti spreman na sve situacije. „Sigurnosne prijetnje su sve što možemo zamisliti. Od urušavanja objekta do stampea zbog bacanja topovskog udara. Često je dolazilo do stradavanja uslijed sukoba neke grupacije gledatelja suprotstavljenih skupina. Zabilježeni su i slučajevi izvršenja terorističkog akta (Olimpijske igre u Njemačkoj 1972.) ili napada na sam objekt smještaja, natjecanja ili treninga. Može se dogoditi sve ono što čitamo i što se dogodilo od terorističkih akata, utrčavanja u teren, tučnjava, drona s albanskom zastavom na utakmici u Beogradu itd. To je sigurnost, promišljanje da nemoguće može postati moguće“ (Intervju 1, 2023). Ključna zadaća svakog Odbora za sigurnost, ako se to odnosi na sportsko natjecanje ili povjerenika za sigurnost, ako je riječ o nogometnoj utakmici, je da mora u obzir uzeti sve sigurnosne prijetnje koje su se dogodile na natjecanjima. Ako i postoji mala mogućnost da se to dogodi na hrvatskom tu, unatoč tome treba poduzeti sve potrebne mjere. „Mi koji se bavimo sigurnošću, u našim glavama je akumulirano sve zlo koje smo doživjeli, za koje smo saznali, za koje smo imali saznanja da se priprema, da postoji mogućnost da dođe do onog što se već dogodilo ili je spriječeno da se ne dogodi. Zato se sve protumjere planiraju“ (Intervju 1, 2023). Sigurnost se nikada ne može jamčiti, ali mogućnost ugroze može se smanjiti poduzimanjem maksimalnih mjera. To se odnosi na dovoljan broj ljudi u osiguranju, kao i dodatnim snagama koje su na raspolaganju u slučaju eskalacije. Postoje faze punjenja gledališta, odigravanja utakmice i razilaska mase. Svaka faza mora proći bez incidenta, a posao osiguranja završava kada su se svi sudionici sigurno razišli. Vrlo bitna zadaća dužnosnika koji su zaduženi za sigurnost je analiza njihova djelovanja nakon svakog natjecanja. Gdje su pogriješili, gdje nisu napravili dobru procjenu i gdje je trebalo biti prisutno više članova osiguranja. Sve to služi kako se u budućnosti ne bi ponovile iste pogreške.

Prilikom svakog natjecanja moraju se poduzeti iste sigurnosne mjere kako bi se smanjio rizik od izazivanja sigurnosnih prijetnji, no ostalo sve ovisi o broju gledatelja na tribinama, tko nastupa, može li se utakmica protumačiti visokorizičnom. „To je temeljni pristup, bez obzira bilo to skijanje, tenis, nogomet, dvoranski sport ili na otvorenome, taj pristup uvijek je isti, ali samo zavisi kada će se vremenski započeti s pripremnim periodom, kojom dinamikom će se odrađivati prva, druga i treća faza, kada će nastupiti izvršni period, koliko će on trajati, to sve ovisi o organizatorima“ (Intervju 1, 2023). „Ključ su opet navijači. Nogomet je kao takav uvijek problem, zbog velikog broja navijača na stadiona, ali vi taj problem nemate na košarci, na vaterpolu, rukometu, tenisu. Navijači i njihovo ponašanje je problem. Osiguravali smo Svjetsko rukometno prvenstvo u Zagrebu, problem su bili navijači iz Sjeverne Makedonije i Mađarske. Tada su nam u asistenciju dolazili policijski službenici iz tih zemalja koji rade s

navijačima i oni su uočavali potencijalno opasne navijače na koje smo mi kao policija i organizator posebno obratili pažnju. To su većinom bili *ultras* navijači“ (Intervju 2, 2023).

Dodatno, osiguranje atletike, specifično maratona je drugačije od ostalih sportova. Velika je koncentracija ljudi na jednom mjestu i vrlo lako mogu doći u doticaj sa sportašima. Zbog toga je maraton specifična sportska disciplina što se tiče osiguranja i zahtjeva detaljnu pripremu i za organizatore je nužno da raspolaže s većim brojem redara, zaštitara te policijskih dužnosnika. „Kod maratona je trasa preko 40 kilometara, nužno je trasno osiguranje, tu će biti redarska služba, u jednom manjem broju zaštitari i prometna policija koja će zatvarati prometnice. Maraton je specifičan zbog te dužine trase koju treba štiti, da nije ometajući faktor natjecatelju, da mu neka prepreka ne istrči, da se neko vozilo ne nađe na putu, tu se najviše posvećuje pozornost prometnom osiguranju koridora koji će biti napravljen da bude nesmetan prolaz“ (Intervju 1, 2023).

Nogomet je najpopularniji sport na svijetu koji privlači najveći broj gledatelja pa su sigurnosni izazovi još izraženiji u odnosu na vaterpolske, košarkaške ili rukometne utakmice. Za razliku od ostalih sportova, nogometni klubovi imaju organizirane navijačke skupine koje često ulaze u međusobne sukobe. Zbog toga su mjere na nogometnim utakmicama, kada je riječ o visokorizičnim utakmicama, još rigoroznije kako bi se spriječili potencijalni neredi i sigurnosne prijetnje. A one su na nogometnim utakmicama i najučestalije. Za osiguranje natjecanja u ostalim sportovima zaduženi su Odbori za sigurnost, no u nogometu je nešto drugačije. Svaki hrvatski nogometni klub mora imati povjerenika za sigurnost koji će povezivati oponentne sudionike, policiju i navijače i koji će provesti sve potrebne mjere za osiguranje utakmice. On mora tijekom svog djelovanja postupati u skladu s Zakonom o javnom okupljanju, Zakonom o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima te Pravilnikom o zaštiti i sigurnosti kojeg je propisao Hrvatski nogometni savez te pravilnicima koje je propisala UEFA, Europska nogometna organizacija. „Radno mjesto povjerenika za sigurnost propisano je svim pravilnicima UEFA-e i Hrvatskog nogometnog saveza. Ukratko rečeno, komunikacija sa savezima, UEFA-om, područnom policijskom upravom, nacionalnom policijom u zemlji u kojoj igramo, komunikacija s klubovima, komunikacija s navijačima, procjena rizika, angažman sigurnosnih službi od zaštitara, vatrogasaca, policije i hitne pomoći. Ja pošaljem policiji plan osiguranja i gdje će tko biti smješten“ (Intervju 2, 2023). Priprema svake utakmice u europskom natjecanju počinje i dva tjedna ranije. Potrebno je ishoditi određene suglasnosti od grada Zagreba pa odobrenje od područne policijske uprave, kao što je suglasnost za zatvaranje prometa na dan utakmice. Također, organizacija svake utakmice zahtijeva niz

sastanaka s policijom i dužnosnicima UEFA-e ili HNS-a. Prikupljaju se informacije o dolasku navijača gostujućeg kluba. Na temelju svih dobivenih informacija priprema se osiguranje utakmice. „Mi znamo koliko je ulaznica ustupljeno gostujućoj ekipi, ali ne znamo koliko ih je prodano pa te informacije dobijemo od protivničkog kluba. S njihovim povjerenikom razgovaramo, on nam govori koliko navijača dolazi, što možemo očekivati, kakav je njihov način ponašanja. Može li se očekivati ekstremno ponašanje, pirotehnika, rasističko ponašanje“ (Intervju 2, 2023). Veličina osiguranja ovisi o broju gledatelja. Jedan zaštitar ide na 150 osoba, što je propisano Pravilnikom, ali to uvelike ovisi i o samoj utakmici, je li visokorizičnog karaktera. Tada je organizator primoran angažirati veći broj zaštitara. Sigurnost se nikada ne može jamčiti, a rizika je jako puno. „Nemoguće je garantirati sigurnost. Vi možete sve organizirati idealno i dogodi se potres. Zato imamo sve pripremljeno, imamo vatrogasce, ako dođe do požara da mogu reagirati. Ako postoje pojedinci ili masa koji predstavljaju opasnost, reagiraju zaštitari i policija. Sve se priprema kako bi se spriječila daljnja eskalacija i posljedice. Kod naših navijača postoji rizik uporabe pirotehnike, narušavanje reda i mira, na rizičnim utakmicama nije dozvoljena prodaja alkoholnih pića, alkohol i rizici koji se nameću sami od sebe mogu prouzročiti puno veće probleme i zato nema alkohola. Ponašanje navijača i neprimjereno navijanje najveći je problem. Ima jako puno rizika na koje moramo paziti prilikom organizacije utakmice. Kod neprimjerenog navijanja ne možemo puno, možemo razgovarati s navijačima i zamoliti za korektno navijanje, ali nitko od nas ne može utjecati što će drugi izgovoriti ili neće. Što se tiče pirotehnike, radimo detaljne preglede prije utakmice, radimo pregled navijača prilikom ulaska na tribinu, poduzimamo sve kako bismo spriječili unošenje pirotehnike na stadion, ali to je zbog zakonskih okvira nemoguće skroz spriječiti. Zaštitari na ulazu rade površinski pregled opipom. Nalazili smo pirotehniku u ustima, među nogama, između spolovila. Nemamo zakonsku mogućnost napraviti više nego što radimo“ (Intervju 2, 2023). Pirotehnička sredstva zabranjena su Zakonom o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima. „Mi imamo takve stadione da su ograde oko njih i svatko ju može preskočiti. To je pokriveno kamerama, ali ako zaštitar u tome trenutku nije gledao u monitor, netko je mogao proći. Radimo stvarno maksimum, posebno nadziremo tribine kako bismo spriječili da netko nešto ne donese. Mi pregledamo tribine dan prije utakmice, pregleda ih policija s psima. Lanac je jak koliko je najslabija karika jaka. Mi možemo isplanirati sve idealno, ali na kraju svi ovisimo o tom čovjeku na ulazu koji će to pregledati. Mi smo kao klub jedini u Hrvatskoj koji nagrađujemo ljude koji pronađu pirotehniku“ (Intervju 2, 2023).

U slučaju sigurnosne prijetnje stupaju na snagu posebni protokoli. „Prema Zakonu o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima, zaštitari i organizator dužni su postupati po zapovijedi najviše rangiranog policijskog službenika koji je rukovoditelj osiguranja. Što god se događa na stadionu, kada krene utakmica, policija odlučuje o svemu. Ona odlučuje ide li se u intervenciju ili ne. Mi samoinicijativno to ne smijemo. Što god se dogodi, rukovoditelj policije nam govori što treba napraviti. Ako dođe do većeg narušavanja nereda i mira, da se potuče cijela tribina, utakmica se treba prekinuti, organizira se sastanak, sastaju se policija, djelatnici sigurnosti, delegat, predstavnici oba kluba i donosi se rješenje, odnosno daljnji koraci. Kod nas nije bilo te faze sigurnosnog sastanka tijekom utakmice“ (Intervju 2, 2023). Najveći sigurnosni problem za osiguranje predstavljaju organizirane navijačke skupine, pogotovo ako je riječ o visokorizičnim utakmicama. Pirotehnika je najveći problem s kojim se klubovi susreću, a UEFA takve prekršaje strogo kažnjava. Pirotehnika stvara lijep dekor, dio je navijačke kulture, ali isto tako klubovima donosi velike kazne. „Imali smo razgovor s navijačima oko problema pirotehnike. Oni kažu da su svjesni problema pirotehnike i oni bi to htjeli smanjiti, no teško je utjecati na sve pojedince. Nažalost, naši navijači su skloni pirotehnici, ali najveći problem je što društvo nije zauzelo stav po pitanju pirotehnike. Baklje se koriste na vjenčanjima i feštama diljem Hrvatske. Imamo utakmicu, zapali se sto baklji, navijači i mediji hvale atmosferu, svi su oduševljeni, a klub plati 100 tisuća kuna kazne“ (Intervju 2: 2023). Jedan od najvećih apsurdna u Pravilnicima UEFA-e i HNS-a je što klubovi dobivaju kazne i za incidente koje njihovi navijači izazovu na gostujućim utakmicama. „Nismo organizirali utakmicu, nismo doveli navijače tamo niti smo ih pregledavali. Klub domaćin osigurava utakmicu, organizira pregled navijača i tribine prilikom ulaska. Navijači pale baklje i onda mi platimo kaznu, iako nismo krivi i ne možemo preuzeti odgovornost za nešto što nismo napravili. Ako se nešto ne promijeni, očito ćemo morati i za gostujuće utakmice angažirati zaštitare. Mi snimamo tribine cijelo vrijeme, pregledavamo te snimke, znamo točno gdje su stavili, ispod kojeg sjedala. Odemo tamo i uzmemo pirotehniku. Ali nažalost, ako navijač uđe na ulazu, ne možeš tu ništa“ (Intervju 2, 2023). Klubovi su pokušali pronaći dogovor s HNS-om, no on postupa u skladu sa smjernicama koje je izdala UEFA. A jedna od tih smjernica je da se kažnjavanjem klubova utječe na počinitelje i ostale osobe da ne čine prekršaje. „Oni nas kažnjavaju, da navijači to ne bi ponovili. Kada će se kažnjavati navijači? Mi smo dužni organizirati sve, ali ne možemo provoditi istražne radnje. Mi predajemo policiji snimke, oni ih analiziraju i privode osobe. Jednog dana kada će možda doći do toga da će klub navijača snositi odgovornost za svoje navijače, onda će biti reda. Nemoguće je utjecati na pojedince. Od broja ljudi koji se angažira,

od svih radnji koje su poduzete u organizaciji utakmice, od komunikacije sa svima. Nemam ideju što više napraviti da bi se suzbilo“ (Intervju 2, 2023).

Pirotehnika je najveći sigurnosni problem jer postoji rizik od ugrožavanja sigurnosti, no problem je što društvo nije izjasnilo jasan stav je li to dobro ili loše. To se posebno odnosi na državu koja bi trebala na javnoj razini definirati pirotehniku kao protupravno sredstvom i tako ju zabraniti u potpunosti ili je legalizirati. „Po meni bi možda dugoročno rješenje bilo legalizacija pirotehnike na neki način tako što ćeš na tribini odrediti sektore gdje se smije upotrebljavati pirotehnika. Tamo će biti jedan koji će paliti baklje i oko njega nema stolica, transparenta. Kada bi se legaliziralo, možda bi se smanjila uporaba pirotehnike. Kada su određene patriotske pjesme bile zabranjene, cijeli stadion ih je pjevao. Sad kada su dozvoljene, više nitko ne pjeva. Kad je nešto zabranjeno, odmah je egzotičnije“ (Intervju 2, 2023).

Sigurnosne službe smatraju navijače, odnosno *ultrase*, najvećom sigurnosnom prijetnjom na utakmicama, a u prilog ide činjenica učestalih sukoba između navijačkih skupina te korištenja pirotehnike i neprimjerenog ponašanja tijekom utakmice. Rad je prethodno analizirao hrvatske dužnosnike koji sudjeluju u provođenju sigurnosnih mjera, a u nastavku će se analizirati osobni intervju s pripadnikom hrvatske navijačke skupine kako bi se prikazalo mišljenje navijača nad kojim se provode sigurnosne mjere. Polarizacija odnosa između navijačkih skupina i sigurnosnih službi je sve izraženija u nogometnom svijetu. "Nisam zadovoljan djelovanjem sigurnosnih službi zato što sigurnosne službe ne rade ništa na tome da uopće razumiju ponašanje publike na stadionima, ne samo navijača, tzv. *ultrasa*, nego i obične nogometne publike. I zapravo bi svi bili najsretniji (policija i povjerenici za sigurnost) da nema nikoga na stadionima jer im je onda najlakše" (Intervju 3, 2023). Sigurnosne službe nisu zadovoljne ponašanjem navijača, a navijači smatraju kako su sigurnosne mjere prestroge. "Sigurnosne mjere su prestroge jer praksa iz zapadnih zemalja pokazuje da davanje malo više slobode navijačima na stadionima (u vidu mogućnosti konzumiranja alkohola, upotrebe pirotehnike,...) nema uopće negativan efekt na sigurnost u cjelini i često se na stadionima u Hrvatskoj potpuno bez razloga ograničava navijače. O pravima navijača kao potrošaču nitko ne razmišlja jednostavno zato što nikad nijedan klub zbog toga nije odgovarao" (Intervju 3, 2023).

Interventna i temeljna policija te zaštitari sudjeluju u osiguranju utakmica, a klupski povjerenici za sigurnost služe kao komunikacijski most između dvije strane. "Zadaća klupskog povjerenika za sigurnost je da bude most između policije, s kojom navijači zbog iskustava od prije ne žele imati nikakav kontakt, i navijačkih grupa. U teoriji je to tako, a praksa je takva da sve te službe

djeluju prema van (prema navijačima) kao jedno tijelo i nema praktično nikakve razlike između njih. Na stranu navijača ne staje praktički nitko u velikoj većini situaciji. Najveća razlika u osiguranju natjecanja u Hrvatskoj i inozemstvu je viši nivo profesionalizma kojeg sigurnosne službe pokazuju prema navijačima" (Intervju 3, 2023). Hrvatska sportska infrastruktura, pogotovo nogometna, poprilično je zastarjela pa navijači nemaju komfornt kakva je na raspolaganju na europskim stadionima. No, što se tiče osiguranja, jedan od glavnih problema je već godinama prisutan. "Prekasni dolazak na tribinu iz perspektive gostujućih navijača je najveći problem uvjerljivo i posljedica je loše organizacije policije i organizatora utakmica. Osim toga, prodaja pića i hrane za gostujuće navijača do prije par godina praktično nije postojala, a sada kad je ima je jako loša usluga. Organizator utakmice prema gostujućim navijačima ponaša se neadekvatno" (Intervju 3, 2023).

Pirotehnika je, uz neprimjereno navijanje, najveći sigurnosni problem u Hrvatskoj. Europska nogometna organizacija (UEFA) ima nultu toleranciju na navedene sigurnosne prijetnje pa najčešće ispaštaju hrvatski klubovi koji plaćaju visoke novčane kazne. "Neka izvuku statistiku koliko je ljudi stradalo od uporabe pirotehničkih sredstava. UEFA bez iznimke kažnjava klubove (ne samo organizatore utakmica) zbog upotrebe pirotehnike, a klubovi onda preko osiguranja i policije navijače "tjeraju" da budu što više maštoviti pri unošenju pirotehnike i to je jedan začaran krug u kojem klubovi dobivaju kazne, a navijači dobivaju zabrane dolaska. Nitko u toj igri inačjenja nema nikakvu korist" (Intervju 3, 2023). Unatoč rigoroznim mjerama, još se nije pronašla mjera kojom bi se smanjila upotreba pirotehničkih sredstava. "Promjena pristupa upotrebi pirotehnike, tako da se na istu zažmiri na jedno oko sve dok ne ometa odigravanje utakmice, možda bi donekle smanjila tenzije između klubova i navijača, ali sve dok se zakonski okvir ne promijeni, to nije moguće. Navijački klubovi ne mogu plaćati kazne jer oni ne kupuju ulaznice za svoje članove nego svaki navijač odgovara za sebe" (Intervju 3, 2023). Pirotehnička sredstva redovito su prisutna na svadbama i slavljinama, ali je njihovo korištenje zabranjeno na stadionima. "Nijedan policajac nije napisao kaznu svadbenoj koloni koja pali baklje u bilo kojem gradu u Hrvatskoj, a navijačima se iste uredno pišu. Godinama se uporno gura mišljenje kako je pirotehnika najveći problem pa se u navijačima stvorio takav revolt da se baklje pale iz inata i moguća legalizacija će prije dovesti do toga da to što je sada "zabranjeno voće", nakon legalizacije više neće biti ni korišteno" (Intervju 3, 2023).

4 Zaključak

Hrvatska je od 2000. do 2020. godine organizirala nekoliko velikih sportskih natjecanja, iskazala se kao sportska sila te je opravdala povjerenje međunarodnih organizacija. Osiguranje je na većini natjecanja prošlo bez incidenata, no nažalost, na nekoliko natjecanja pojavile su se sigurnosne prijetnje koje su negativno utjecale na reputaciju Hrvatske u svijetu. Navedeni sigurnosni propusti samo su dokaz koliko je procjena rizika bitna uoči organizacije svakog natjecanja, a Hrvatska je iz navedenih incidenata izvukla pouke kako bi u budućnosti poboljšala sigurnost i podignula je na još veću razinu kako se propusti više ne bi ponovili.

Neovisno o vrsti natjecanja i sportu, sigurnosne mjere uvijek su iste i nema razlike u osiguranju. Ovim istraživanjem hipoteza je dokazana. Kao rezultat istraživanja i razgovora s ispitanicima, došlo se do zaključka kako su najveća prijetnja na natjecanjima u Hrvatskoj organizirane navijačke skupine, tzv. *ultrasi* i njihovo ponašanje. To se najviše odnosi na nogometne utakmice gdje su prisutne navijačke skupine. Posljedica takve percepcije su periodični sukobi među navijačkim skupinama i sigurnosne prijetnje na stadionima u vidu pirotehničkih sredstava te neprimjerenog navijanja. Uzrok toga je manjak komunikacije i kompromisa između navijača i sigurnosnih službi. Policija i osobe za zadužene sigurnost smatraju kako su *ultrasi* uzrok sigurnosnih prijetnji na natjecanjima, pogotovo u nogometu, a navijači nisu zadovoljni djelovanjem sigurnosnih službi i njihovim odnosom. Međunarodni savezi kažnjavaju klubove, a taj isti novac ne ulažu u prevenciju i edukaciju sudionika. Okvir kojim se sigurnosne službe vode je da će se postrožavanjem mjera smanjiti prijetnje, no mišljenja sam da to može samo stvoriti kontraefekt te pobunu među navijačima. Sigurnosne službe ne razumiju navijačku kulturu, a u javnosti se uz njih u većini slučajeva veže negativna konotacija. To je problem koji se repetitivno pojavljuje, bez potencijalnog rješenja.

Potrebno je više truda od strane sigurnosnih službi, ali i navijača kako bi se smirila napetost, a jedno od potencijalnih rješenja je organizacija javne tribine ili edukacija svih sudionika. Na njoj bi svaka strana mogla iznijeti glavne probleme i predložiti potencijalna rješenja. Obostranim razumijevanjem i kompromisom bi se smirila napetost, poboljšalo se postupanje službi na utakmicama, ali ne bi se ograničavala sloboda navijača. S druge strane, dogovor bi potencijalno doveo do manje radikalizacije navijača te posljedično, manjeg korištenja pirotehničkih sredstava te poglavito manje sigurnosnih prijetnji na tribinama. Također, jedno od potencijalnih rješenja je i legalizacija pirotehničkih sredstava, uz kontroliranu uporabu na tribinama. Navedena stavka bi potencijalno smanjila korištenje pirotehnikе.

Ograničenja i problemi s kojima je ovo istraživanje suočeno je otežan pronalazak sugovornika, odnosno manjak ispitanika, a buduća istraživanja u ovome području trebala bi obuhvatiti veći broj ispitanika kako bi se detaljnije analizirao ovaj predmet istraživanja. Iako je od nacionalne važnosti, treba napomenuti kako ovo područje još uvijek nije dovoljno istraženo. Doprinos ovog rada je da se na temelju praktičnih iskustava, aktera i sudionika, unaprijede postojeće regulative i zakoni, kako bi se navijači i drugi sudionici osjećali sigurnije i kako bi se u budućnosti uspostavio dijalog i razumijevanje te smanjila napetost između dvije skupine sudionika, policije i navijača.

Literatura

1. Bilandžić, Mirko i Leško, Luka (2019) Sport i nacionalna sigurnost: terorizam, špijunaža i korupcija u nogometu i ostalim sportovima. Zagreb: Despot Infinitus
2. Bilandžić, Mirko i Tatalović, Siniša (2005) *Osnove nacionalne sigurnosti*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Policijska akademija, 2005.
3. Bilandžić, Mirko (2019) *Nacionalna sigurnost: prognoziranje ugroza*. Zagreb: Despot Infinitus
4. Buzan, Barry (1991) *People, States, and Fear: An agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. London: Harvester Wheatsheaf.
5. Abc.news.go.com (2017) <https://abcnews.go.com/International/dennis-rodman-people-good-side-north-korea/story?id=48224976>. Pristupljeno 19. kolovoza 2023. godine
6. Hrvatski sabor (2017) Strategija nacionalne sigurnosti Republike Hrvatske. *Narodne novine* 73.
7. Hrvatski sabor (2022) Zakon o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima. *Narodne novine* 114.
8. Nacional.hr (2023) <https://www.nacional.hr/prije-43-godine-dogodilo-se-cudo-na-ledu-americki-hokejasi-senzacionalno-slavili-protiv-apsolutnih-favorita/>. Pristupljeno 19. kolovoza 2023. godine
9. Sptv.hr (2018) <https://sptv.hr/uskladivanje/ping-pong-diplomacija-02-travanj-2018>. Pristupljeno 19. kolovoza 2023. godine
10. 24sata.hr (2019) <https://www.24sata.hr/sport/polovica-je-mogla-biti-spasena-30-godina-od-najvece-tragedije-624629>. Pristupljeno 19. kolovoza 2023. godine
11. 24sata.hr (2019) <https://www.24sata.hr/sport/monstruozi-iz-napad-nozem-je-ubo-seles-i-unistio-joj-karijeru-627124>. Pristupljeno 19. kolovoza 2023. godine
12. 24sata.hr (2018) <https://www.24sata.hr/sport/senzacija-sjever-i-jug-koreje-zajedno-na-olimpijskim-igrama-556815>. Pristupljeno 19. kolovoza 2023. godine
13. 24sata.hr (2020) <https://www.24sata.hr/sport/pa-hts-nije-testirao-igrace-iako-su-to-morali-izbacili-su-moju-sestru-iz-hotela-zbog-mene-701254>. Pristupljeno: 19. kolovoza 2023. godine
14. 24sata (2020) <https://www.24sata.hr/sport/svastika-na-poljudu-normalna-hrvatska-se-srami-krivca-nema-698973>. Pristupljeno: 19. kolovoza 2023. godine

Intervjui

15. Intervju 1: Laušić, Mate (2023) Osobni intervju. Zagreb: Provedeno 27. lipnja
16. Intervju 2 (2023) Polustrukturirani intervju s osobom zaduženom za sigurnost u jednom od najvećih hrvatskih klubova. Zagreb: Provedeno 24. svibnja
17. Intervju 3 (2023) Polustrukturirani intervju s pripadnikom jedne od najvećih navijačkih skupina u Hrvatskoj. Zagreb: Provedeno 6. kolovoza

Sažetak

Sport je instrument kojim države grade nacionalni identitet, sklapaju suradnje s drugim državama i grade imidž u svijetu. No, sportska natjecanja okupljaju veliki broj gledatelja i predstavljaju okruženje podobno za ugrožavanje nacionalne sigurnost. Metodologija istraživanja jesu osobni intervjui koji su provedeni s tri ispitanika, odnosno dva službenika koja koordiniraju sigurnosne mjere i jednim pripadnikom navijačke skupine nad kojim se iste mjere provode. Cilj ovog istraživanja je analiza sigurnosnih mjera u organizaciji sportskih natjecanja. Predmet istraživanja je analiza sigurnosti sportskih natjecanja u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 2000. do 2020. godine. Rezultati pokazuju kako nema razlike u osiguranju različitih sportova, a zaključak rada je kako u Hrvatskoj navijači i njihovo ponašanje predstavljaju najveću sigurnosnu prijetnju.

Ključne riječi: nacionalna sigurnost, sportska natjecanja u Hrvatskoj, sigurnosne mjere, osiguranje sportskih natjecanja